

ՓՈԽԱՆ ԽՄԲԵԳՐԱԿԱՆԻ

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Հայրապետական սրբատառ Կոնդակը, 1 Օգոստ. 1937 թուականի, բարեկարգութեան հարցը կը դնէ պաշտօնական և հանրական գետնի վրայ, առարկայ՝ ընդհանուրին հետաքրքրութեան, նոյն ատեն և ձեռնհասներու հետաքննութեան, ժողովական և հայրապետական վերջնական վաւերացման յանձնուելէ և գործադրման ենթարկուելէ առաջ:

Բոլորովին անակնկալ մը չէր անշուշտ հարցը մեզ համար, նոյնիսկ այս ձևին մէջ. ունէինք ծանօթութիւններ՝ հայրապետական վերջին ընտրութեան ատեն կատարուած ձեռնարկութեանց մասին. ունեցեր էինք ատոր վերաբերեալ անպաշտօն թղթակցութիւններ. նուիրակ Գարեգին Սրբազան ևս հազորդած էր մեզի մանրամասնութիւններ անոր վերաբերմամբ. բայց Կոնդակը և իրեն կցորդուած Զեկուցումը խնդիրը կը դնեն իր ամբողջ լոյսին մէջ:

Ժամանակը և ժողովուրդին ընդհանուր մտայնութիւնը յարմար էին արդեօք սեղանի վրայ հանելու համար այժմ այս հարցը: Ասիկա չէ բնաւ որ պէտք է հետաքրքրէ զմեզ. խնդիրներ կան որոնց առջև իմաստութիւն է խորհիլ. «Հրաման ի Տեառնէ», և սկսիլ զործի: Եւ յետոյ, ո՞վ պիտի կրնար ըսել թէ աշխարհի այս վիճակին և մեր ժողովուրդի կեանքին այս դրութեան մէջ, ե՞րբ է կամ ե՞րբ պիտի գոյ յարմարագոյն ժամանակը. ու դարձեալ, ի՞նչպէս պիտի հնար ըլլար ըսել թէ վաղը կամ ապագան զործին համար աւելի նպաստաւոր մտայնութիւն մը պիտի կարենար պատրաստել:

Բոլորովին ստոյգ կէտեր չեն թերևս ատոնք: Բայց կան երկու կէտեր, որոնց ստուգութիւնը բացարձակ է մեր տեսութեամբ: Ասոնցմէ առաջինը ա՛յն է թէ Բարեկարգութիւնը՝ զայն մեր նախորդ Խմբագրականին մէջ («Սիւն», 1937, Սեպտեմբեր, էջ 261—263) բացատրած կերպով հասկնալով նոյնիսկ, անհրաժեշտութիւն է թէ՛ իրականութեան և թէ՛ հասարակաց զգացման մէջ. իսկ երկրորդը՝ սա անարկու ճշմարտութիւնը թէ մեր Եկեղեցւոյ հակառակորդները, ներսէն թէ դուրսէն, մօտէն թէ հեռուէն, իրենց համար ամենէն յարմար ժամանակը նկատած են ներկան՝ վատուած կարծուած հաստատութեան մը դէմ լարելու համար իրենց հնարքներուն ամբողջ սարուածքը:

Ատոր համար անա անհրաժեշտ է բարեկարգութիւնը. թէ՛ եղած և զգացուած պէտքին զոհացում տալու և թէ՛ դարանամտութեանց դիմագրել կարենալու համար: Իսկ ասո՛ր համար նոյնիսկ՝ պէտք կայ զործելու վերին աստիճանի զգուշութեամբ, զգաստ հազուով և լուրջ միջոցներով:

Նուիրական բայց — չքաշուինք ըսելէ — նոյն ատեն ծանրակշիռ հարց

է որ կը դրուի մեր առջև. հարկ է անոր մօտենալ երկիւղածութեամբ և իմաստութեամբ միանգամայն:

Հայրապետական Կոնգակը մեր Եկեղեցիին ողիին կցորդ ամենէն մեծ սկզբունքն է որ կը յայտարարէ, երբ կ'ըսէ թէ «Եկեղեցին նոյն ինքն հաւատացեալներու բազմութիւնն է, որ իր հաւատքին վերաբերեալ պէտքն ու կարիքը ինքնին զիտէ և կը տնօրինէ եկեղեցական ժողովներէ սահմանուած ին համառոտ»: Այս վսեմ սկզբունքը մտածուած և բանաձևուած է այնպիսի ժամանակներու մէջ, երբ մեր ժողովուրդը իր հաւատքին զգացումն ու զիտակցութիւնը ունէր լրիւ. և այս պատճառաւ իրաւունք կը համարուէր որ ամբողջ ժողովուրդը, այսինքն իր ներկայացուցիչները, հոգևորական և աշխարհական միասին, քննէին և տնօրինէին հաւատքի կարիքները:

Արդար է այդ սկզբունքը, պայմանաւ սակայն որ անոր զործադրիչները ջերմ լինին իրենց հաւատքին մասին, սիրեն իրենց կրօնքն ու Եկեղեցին, և անոնց հանդէպ տածեն անկեղծ և անվերապահ նախանձախնդրութիւն: Հաւատացեալը միայն կրնայ ճանչնալ իր հաւատքը և տնօրինել անոր պահպանութեան միջոցներն ու պայմանները: Հետեւաբար, երբ ժողովուրդով կը հրաւիրուինք բոլորուելու շուրջը սեղանի մը, որուն վրայ դրուած է մեր հաւատքին վերաբերեալ կարգ մը կէտերու նկատառման գործը, պէտք է նորոգենք մեր մէջ հաւատացեալ հայութեան այն կեանքը, որուն պտուղն է մեր Եկեղեցին:

Ստոյգ է թէ հանրային նկատառման ներկայացուած կէտերուն մէջ չկան հաւատոյ էական մասունք, այսինքն դաւանութեան սկզբունքներ, որոնք անփոփոխելի են անշուշտ. բայց ժամակարգութեան, ծէսերու, արարողութեանց, պաշտամունքի, բարեպաշտական կենցաղի, եկեղեցական և ամուսնական կարգ ու կանոնի վերաբերեալ այդ կէտերն ալ, որոնք կը կազմեն տարրերը կատալոսի բարեկարգութեան, պահպանակներն են հաւատքի կեանքին, և անոնց մասին ևս խորհրդածելու և տնօրինութիւններ կատարելու համար անհրաժեշտ է լրջութիւնը, որ հաւատքէն միայն կը բխի:

Անցնելով Կոնգակին յարակից Զեկուցումին, տարակոյս չկայ թէ իսկապէս ծրագիր մը ըլլալէ աւելի, հարցարան մըն է ան, կազմուած՝ Գերագոյն Հոգևոր Խորհուրդին և Յանձնաժողովին կողմէ, նպատակ ունենալով դիւրացնել հանրային կարծիքը և ժողովական տեսութիւնները մշակելու և հաւաքելու գործը: Իբրև ձեռնարկ, նման է անիկա այն շխառտանքին՝ որ Հոգեւոյ Տ. Եղիշէ Դուրեան Սրբազանի Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան շրջանին կատարուեցաւ Կեդր. Կրօն. Ժողովոյ կողմէ, 1910ին, բայց պատրիարքական հրաժարումին, Կիլիկեան արհաւիրքին և յետոյ ևս այլպէս շփոթ պարագայից պատճառաւ մնաց անհետանք:

Գերագոյն Հոգևոր Խորհուրդը զնահատելի լայնամտութիւնը ունեցած է այդ հարցարանին մէջ տեղտեղ հիւսելու զանազաններու կողմէ յայտնուած գաղափարներն ալ՝ ինչ ինչ խնդրոց մասին, պարզապէս ցոյց տալու համար թէ ինչ խորհած են և կը խորհին ոմանք կամ շատեր: Այդպէս ընելով, իր նպա-

տակը չէ բնաւ, և չի կրնար եղած ըլլալ երբեք, անոնց միջոցաւ հարկադրիչ ազդեցութիւն մը ի գործ դնել միտքերու վրայ, որոնք, ժողովական խորհրդակցութեամբ կամ անձնական խորհրդածութեամբ, ազատ են միշտ ներկայացնելու իրենց տեսութիւնները և կարծիքները, ողջմտութեան, պատշաճութեան և կրօնական ոգւոյ վայելչութեան սահմանին մէջ անշուշտ:

Յանկալի է այս տեսակէտով ամէն հոգածութիւն, որպէսզի գործը ընթանայ իրեն համապատասխան կանոնաւորութեամբ, և տեղի չտայ թեթիւ մտքի և բարբի արտայայտութեանց:

Ըսինք թէ այս Զեկուցումը ծրագիր մը չէ. ծրագիրը ի վերջոյ պիտի կազմուի, հանրային կարծիքը հաւաքուելէ, դասաւորուելէ և կրօնական և եկեղեցական գիտութեանց հմուտ անձերու կողմէ մասնադիտական քննութեան մը ենթարկուելէ ետքը: Գերագոյն Հոգևոր Խորհուրդին և Նուիրապետական Աթոռներու տեսութեանց հետ՝ ներկայացուելու համար Ազգային-եկեղեցական Ժողովին վաւերացման, և հայրապետական հաստատմամբ օրինականանալու համար վերջնականապէս:

Կը տեսնուի, ահաւասիկ, թէ Մայր Աթոռոյ հոգևոր վարչութիւնը ամէն ինչ տնօրինած է իմաստութեամբ և համաձայն մեր եկեղեցւոյ կանոնական ըմբռնումներուն:

Այս կերպով է որ գործը կրնայ աւնուլ օրինական ընթացք և արդիւնաւորուիլ ըստ արժանւոյն:

Ենթադաւարտ միայն կրնանք լինիլ Ն. Ս. Օծութեան, Ամենայն Հայոց Սրբազնագոյն Հայրապետին, որ իր այնքան սրտմաշուք հոգերուն մէջ ժամանակ և պատեհութիւն կը գտնէ, օգտուելով կրօնական ազատութեան տեսակէտով հայ հայրենիքի մէջ այժմ գոյութիւն ունեցող օրէնքներէն, ձեռնարկելու իսկապէս կարևոր գործի մը, որուն անհրաժեշտութիւնը շատոնց զգացուած էր և գործադրութիւնը պատեհ ժամանակի յետաձգուած:

Մեզի համար յատկապէս ուրախառիթ է դիտել, որ հոգևորականներու կրթութեան և ժողովուրդի կրօնական դաստիարակութեան տեսակէտը, զոր մեր նախորդ թիւի խմբագրականին մէջ մատնանշած էինք իբրև նախապայման եկեղեցական բարեկարգութեան, միևնոյն կարևորութեամբ նկատի առնուած է այս Զեկուցումին մէջ. ինչքան թէ հանրային կարծիքը ևս զլիսովին ըմբռնէր գայն, ըստ այնմ հետեանք տալու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, բախտորոշ է այս հարցին մեզի հարկադրած կացութիւնը: Ամէնուս պարտականութիւնն է ընդունիլ այս ձեռնարկը իբրև ամենէն բարի պատեհութիւնը մեր Սուրբ եկեղեցիին շուրջը յառաջ բերելու համար ժողովրդական սուրբ ոգևորութիւն մը և աշխատելու վերագործութիւն, վերածաղկումին և վերականգնումին այն Հաստատութեան, որ մեր անմահ նախնիքներէն մեզի հրիտակուած ամենէն մեծ և պատուական ժառանգութիւնն է:

(«Սիոն», 1937 Հոկտեմբեր)

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐԺ

(Շարունակելի՝ 2)